

символізму. Одним з них є презентативний символізм, який найбільш яскраво проявляє свою сутність у такому виді мистецтва як музика. Презентативний символізм не вимагає словника, він пов'язаний з чуттєвим значенням і візуальними формами. На думку Лангер, емоційна сфера має також чітку та визначену форму. Більше того, музика впливає, в першу чергу, за рахунок своєї здатності бути носієм фізичних якостей звуку, а не його психологічно-емоційного навантаження. Музика – це логічне відображення почуттів, а не спосіб їх позбутися, значення в ній семантичне, а не симптоматичне. «Американська дослідниця зводить сутність почуттів до їх органічної природи і в зв'язку з цим акцентує органічний характер вираження почуттів в мистецтві, органічний характер художньої форми. Звідси прямий шлях до натуралістичної, прагматичної теорії цінності» [2, с. 232].

В певному сенсі С. Лангер тлумачить музику як різновид мови, що є продовженням ідеї А. Шопенгауера. Якщо музика є мовою емоцій, то, насамперед, знанням композитора людських почуттів. В ній немає конкретних термінів, понять та значень, але вона може передавати загальну картину світу. Музика може розкрити природу почуттів надзвичайно детально та правдиво. В ній закладається великий потенціал створювати значиму форму. Сама музика – це форма, в якій немає фіксованого точного значення, проте її роль важко переоцінити. «Вона – універсальний символ життєвих процесів, як інтелектуальних, так і фізичних. Музика – презентативний символ фізичних процесів, таких, як зростання і розвиток, підйом і спад, напруга і розв'язання, збудження і мрії. Музика не є наслідуванням звуків природи – співу птахів, шуму дощу і т.д. Музика експресивна» [4, с. 274].

Висновки та подальші перспективи. В науковому філософському дискурсі XIX–XX століття одним з напрямків розвитку обґрунтування музичного мистецтва є акцент на її ролі у процесі комунікації. Ряд авторів згадують музику, надаючи їй особливого значення у питанні осягнення істин світу. В той час як такі автори, як А. Шопенгауер та Ф. Ніцше наголошують увагу на її здатності прикрасити життя, акцентуючи увагу на її емоційному компоненті, в роботах більш пізніх авторів зосереджується інтерес на її можливості бути символом. Презентативний символізм, прикладом якого є музика, не вимагає словника, він пов'язаний з чуттєвим значенням і візуальними формами.

Список використаних джерел

1. Аствацатуров А. Г. Какою музику любил и сочинял Ф. Ницше? / Аствацатуров Алексей Георгиевич // Вестник СПбГУ. Философия и конфликтология. – 1, 2015. – С.100–109.
2. Басин Е. Я. Семантическая философия искусства / Е. Я. Басин. – 4-е изд., доп. – М.: Гуманитарий, 2012. – 348 с.
3. Кассирер Э. Философия символических форм / Кассирер Эрнст. – Том 1. Язык. – М.; СПб.: Университетская книга, 2002. – 272 с.
4. Лангер С. Философия в новом ключе: Исследование символики разума, ритуала и искусства / С. Лангер. – М.: Республика, 2000. – 287 с.
5. Пирс Ч. С. Избранные философские произведения / Ч. С. Пирс. – М.: Логос, 2000. – 448 с.
6. Тормахова А. М. Місце музики в філософській концепції А. Шопенгауера / А. М. Тормахова // Дні науки філософського факультету–2008: Міжнар. наук. конф. (16–17 квітня 2008 року): Матеріали доп. та виступів. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. – Ч. IV. – С.46–47.

7. Тормахова А. М. Філософське обґрунтування музики в творчості Ф. Ніцше / А. М. Тормахова // Дні науки філософського факультету – 2011: Міжнар. наук. конф. (20–21 квітня 2011 року): Матеріали доп. та виступів. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2011. – Ч.7. – С.99–102.

References

1. Astvacaturov A. G. Kakuju muzyku ljubil i sochinal F. Nicshe? / Astvacaturov Aleksej Georgievich // Vestnik SPbGU. Filosofija i konfliktologija. – 1, 2015. – S.100–109.
2. Basin E. Ja. Semanticheskaja filosofija iskusstva / E. Ja. Basin. – 4-e izd., dop. – M.: Gumanitarij, 2012. – 348 s.
3. Kassirer Je. Filosofija simvolicheskikh form / Kassirer Jernst. – Tom 1. Jazyk. – M.; SPb.: Universitetskaja kniga, 2002. – 272 s.
4. Langer S. Filosofija v novom ključe: Issledovanie simvoliki razuma, rituala i iskusstva / S. Langer. – M.: Respublika, 2000. – 287 s.
5. Pirs Ch. S. Izbrannye filosofskie proizvedenija / Ch. S. Pirs. – M.: Logos, 2000. – 448 s.
6. Tormahova A. M. Misce muzyky v filosofsk'kij koncepcii' A. Shopengauera / A. M. Tormahova // Dni nauky filosofsk'kogo fakul'tetu–2008: Mizhnar. nauk. konf. (16–17 kvitnja 2008 roku): Materialy dop. ta vystupiv. – K.: VPC «Kyj'vs'kyj universytet», 2008. – Ch. IV. – S.46–47.
7. Tormahova A. M. Filososfs'ke obg'runtuvannja muzyky v tvorchosti F. Nicshe / A. M. Tormahova // Dni nauky filosofsk'kogo fakul'tetu – 2011: Mizhnar. nauk. konf. (20–21 kvitnja 2011 roku): Materialy dop. ta vystupiv. – K.: VPC «Kyj'vs'kyj universytet», 2011. – Ch.7. – S.99–102.

Yuldasheva I. A., leading concertmaster of the Department of Music Art, Separated Subdivision «Nikolayev branch of the Kiev National University of Culture and Arts» (Ukraine, Mykolaiv), baby220187@gmail.com

Music art as communication in the philosophical discourse of the XIX–XX century

The article is devoted the peculiarity of the interpretation of musical art in philosophical discourse. The aim of the study is to analyze the role of musical art as a means of disclosing its communicative potential in the works of thinkers of the XIX–XX centuries, which contributes to the formation of an idea of its meaning in the life of society. The scientific methodology involves referring to the work of thinkers, which reveals the role of musical art as a means of revealing truth in a sensual form. The realization of this task involves the use of an interdisciplinary approach. Due to the analytical and systematic approach, implementation of the set goals is achieved. In the scientific philosophical discourse of the XIX–XX centuries, one of the areas of development of the justification of musical art is the emphasis on its role in the process of communication. A number of authors recall music, giving it special significance in the matter of comprehension of the truths of the world. While authors such as A. Schopenhauer and F. Nietzsche emphasize its ability to decorate life, focusing on its emotional component, the work of more recent authors focuses on its ability to be a symbol. Music is a preventative symbolism, it does not require a dictionary; it is associated with sensory values and visual forms.

Keywords: musical art, communication, symbol, sign, truth.

* * *

УДК 2–1/9:37:027.7:378

Хромець В. Л.,

кандидат філософських наук, доцент, доцент
кафедри культурології, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), v.l.khromets@gmail.com

Антиномії розвитку богословської освіти в пострадянській Україні

Метою дослідження є аналіз та деталізація процесів врегулювання нормативно-правового забезпечення щодо богословської освіти в Україні. Процес регулювання та нормативно-правового забезпечення богословської освіти в Україні пройшов досить складний шлях. Важливим учасником у вирішенні питань нормативно-правового забезпечення та законодавчого врегулювання питань богословської освіти відіграла та відіграє Громадська рада з питань співпраці з церквами і релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України. Даний консультативно-дорадчий орган

протягом десяти років з дня створення займає активну позицію та здійснює ряд ініціатив щодо визнання богослов'я повноцінною галуззю в навчально-науковому середовищі.

В дослідженні застосовані методи аналізу, синтезу, компаративного аналізу, історичного аналізу, узагальнення та метод системного підходу при розгляді явища богословської освіти в Україні.

Основні одержані висновки відображають отримані дані шляхом аналізу антинomioї розвитку богословської освіти в пострадянській Україні шляхом узагальнення тих процесів, які були пов'язані з нормативно-правовим забезпеченням богословської освіти та її закріпленням в навчально-науковому середовищі України.

Ключові слова: богослов'я, богословська освіта в Україні, антинomioї, нормативно-правове забезпечення.

Трансформації суспільних процесів, які активізувались з проголошенням незалежності України набувають своєї активності і в сучасній Україні, та продовжують динамічно відображатись на державних та громадянських процесах. Освіта та освітні процеси теж зазнають змін. Богословська освіта, в даному контексті, не є виключенням. З проголошенням незалежності з'являються нові можливості для релігійних організацій та їх навчальних закладів. В той же час, релігійні організації зіштовхуються з рядом проблем, які потребують адекватного нормативно-правового закріплення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нормативно-правове закріплення діяльності духовних закладів вищої освіти, визнання дипломів – це невеликий перелік питань, які тривалий час вирішувались в Україні. Це проблема висвітленню якої присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідження щодо богословської освіти висвітлені в публікаціях таких вітчизняних вчених як: С. В. Саннікова – особливості підготовки євангельських християн баптистів; Р. П. Солов'я – богословська освіта протестантських навчальних закладах; Т. М. Дятлика – богословська освіта на пострадянському просторі та інші. Автор у своїх дослідженнях спирається на дослідження з питання богословської освіти даних учених та інших вітчизняних та зарубіжних дослідників богословської освіти в Україні та світі. Дані стаття присвячена розгляду процесу нормативно-правового забезпечення богословської освіти та трансформацій, які відбувались в богословській освіті в період з 2010 до 2013 років.

Цілі статті полягають у розгляді, аналізі та дослідженні процесів розвитку богословської освіти у період з 2010 до 2013 років. Завдання конкретизувати та узагальнити тенденції та особливості функціонування богословської освіти в даній хронологічній рамці.

В 2010 році приймається нова постанова «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» від 27 серпня 2010 р. №787, в постанові було об'єднало в єдиний перелік напрями (бакалаврську підготовку) та спеціальності (підготовка на рівні спеціаліста та магістра) [1], але Постанова «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. N 1719 та від 27 серпня 2010 р. N 787» від 17 березня 2011 р.

N267 [2], було внесено напрям «Богослов'я» (бакалаврський рівень) і додано формулювання, яке зобов'язує вказувати конфесію при ліцензуванні богослов'я. Таким чином напрям та спеціальність отримала назву «богослов'я (теологія із зазначенням конфесії): ОКР «Бакалавр» (6.020304), ОКР «Спеціаліст» (7.02030103), ОКР «Магістр» (8.02030103). Крім того, що богослов'я повертається на бакалавріат, від ЗВО, який ліцензує і акредитує напрям (спеціальність) «Богослов'я», вимагається вказати, богослов'я якої конфесії буде викладатися і фахівця з богослов'я якої конфесії цей ЗВО планує готувати. Слід відзначити, що ці переліки напрямів та спеціальностей не поширювалися на спеціальності по яким відбувався захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук і доктора наук (кандидат наук в європейській системі відповідає науковому ступеню доктор філософії (Philosophic doctor, Ph.D), а доктор наук прийнятий в деяких країнах (Австрія, Польща, Чехія, Німеччина, Франція та інших), як другий науковий ступень габілітований доктор (doctor habilitatus, Dr. habil.)), ситуація змінилася в 2010 році. Відповідно до наказу Вищої атестаційної комісії України (до 2011 року Вища атестаційна комісія була центральним органом яка реалізовувала державну політику у по присудженню наукових ступенів кандидата та доктора наук, а також присвоєння вченого звання «старший науковий співробітник»). З 2011 року ці функції були покладені на Міністерство освіти і науки України) «Про затвердження Змін до Переліку спеціальностей, за якими проводяться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» від 29.04.2010 N 273, було доповнено перелік спеціальностей «Філософські науки» спеціальністю 09.00.14 – богослов'я та підготовлено проект паспорту спеціальності, який було затверджено лише в 2015 році. Даний перелік діє до 31 грудня 2019 року. У 2011 році унормовується наскрізна підготовка по спеціальності «богослов'я» від бакалавра до доктора наук, але і далі проходження ліцензування, державної акредитації, відкриття аспірантури та докторантури, відкриття спеціалізованих вчених рад по спеціальності «богослов'я» можуть лише світські заклади вищої освіти. Тобто конфесійні (духовні заклади вищої освіти), які мають найбільший інтерес до державного визнання результатів освітньої діяльності по спеціальності «богослов'я» і далі позбавляються цього права. Якби навіть, духовні заклади вищої освіти, які створені відповідно до Закону України «Про свободу совісті» виконали усі умови для процедури ліцензування, акредитації, відкриття аспірантури та докторантури, відкриття спеціалізованої ради все одно їх юридичний статус релігійної організації не давав би їм такого права. Єдиним шляхом було створювати приватні навчальні заклади, або окремі структури в таких закладах і афілювати діяльність духовного закладу вищої освіти з цими закладами чи структурами. Таким шляхом пішли деякі духовні ЗВО та деякі релігійні організації (про це детально буде йтися нижче), але постала іще одна проблема: викладачі духовних ЗВО багато хто не мали державних документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання, і тому, при проходження державних процедур вони не вважалися особами, які мають вищу

освіту, наукові ступені та вчені звання. Тому формувалося кілька шляхів, або отримувати науково–педагогічним працівникам освіти, отримувати наукові ступені та вчені звання з документами державного зразка, або зараховувати науково–педагогічних працівників в духовні ЗВО тих, хто мають документи державного зразка. Перший шлях є дуже тривалим, і для цих осіб психологічно було б не прийнятним починати освіту з самого початку, а другий шлях був не прийнятним для керівництва духовних ЗВО оскільки вони втрачали традиції, і головне, конфесійний характер освіти. Тому в реальності така афіліція реалізовувалася коли релігійне керівництво відразу створювало приватний ЗВО, або структуру в ньому, в якій поєднувалося наявність у науково–педагогічних працівників документів державного зразку з одного боку, і чітка конфесійна приналежність з іншого. Тому для переважної більшості духовних ЗВО можливість державного визнання освітньої діяльності і далі залишалася не можливою. Ще одна можливість, яка реалізовувалася в Україні – це коли духовний ЗВО афілював свою освітню діяльність з закордонним ЗВО, який мав державну акредитацію в країні його діяльності, і по закінченню навчання випускник отримував два диплома – українського духовного ЗВО та закордонного, визнаного державою, ЗВО, який він мав можливість нострифікувати в Україні. Такий варіант є поширеним серед закладів Римсько–католицької церкви в Україні та частково Української греко–католицької церкви та духовних ЗВО євангельських церков. Серед останніх існував ще один варіант: випускники духовних навчальних закладів церков євангельського напрямку мають можливість продовжувати навчання в навчальних закладах, які входять до переліку закладів освіти, акредитованих спеціальною комісією. У випадку з Україною – це Європейська євангельська акредитаційна асоціація та Євро–Азійська акредитаційна асоціація. Європейська євангельська акредитаційна асоціація має підвищені вимоги, у тому числі, до формальних ознак – це стосується у першу чергу виконання вимог та інструкцій, напрацьованих в контексті входження у Болонський процес. Якщо заклад виконує ці вимоги, то крім закладів, акредитованих асоціаціями, випускники мають змогу вступити в протестантські заклади та на протестантські факультети університетів, які мають державне визнання в певній країні. Але виникали проблеми з визнанням диплому магістра закордонного ЗВО, якщо він був отриманий на основі диплому українського духовного ЗВО. Тобто при визнанні диплому магістра в Україні вимагався визнаний, або диплом державного зразка. Хоча в діючих на той час вимогах було вказано лише те, що диплом про попередню освіту мав бути. Про ці проблеми почали голосно говорити керівники церков та релігійних організацій України, оскільки все вище зазначене порушувало конституційні права випускників та працівників духовних ЗВО і на це звертали увагу на засіданнях Всеукраїнської ради церков та релігійних організацій її учасники. Також, на цей комплекс проблем звертав увагу профільний орган державної влади з питань релігії, так, зокрема, в інформаційному звіті за 2008 рік Державного комітету України у справах національностей та релігій «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно–конфесійних відносин в Україні». У

підрозділі 3. «У сфері освіти», розділу IV. «Вузлові питання відносин держави і церкви. Реалізація державної політики у галузі свободи совісті і віросповідання» зазначається: «сприяння реалізації права громадян на свободу вибору характеру освіти як елемента свободи совісті. Законодавче врегулювання права церкви (релігійних організацій) на заснування конфесійних навчальних закладів; розробка та впровадження: державного стандарту богословської (теологічної) освіти; механізму визнання документів про освіту, отриману в релігійних (духовних) навчальних закладах; ліцензування та акредитації конфесійних навчальних закладів усіх рівнів; вивчення можливостей фінансування дисциплін, що викладаються в конфесійних навчальних закладах, та належать до державного стандарту, за рахунок бюджетних коштів; механізму впровадження вивчення релігії у державній школі на добровільних (факультативних) засадах» [3]. На початок 2009 року стало зрозуміло, що вирішення цього переліку питань пов'язаних з освітою не може бути вирішено без залучення профільного державного органу з питань освіти. Саме це 17 липня 2008 року обговорювалося на зустрічі з міністром освіти і науки України Іваном Вакарчуком та представниками християнських церков. «Зокрема, обговорили питання державного визнання дипломів духовних навчальних закладів...» [4]. За результатами зустрічі була прийнята резолюція, окремим пунктом згадувалася необхідність розробки галузевого стандарту напрямку (спеціальності) «богослов'я (теологія)». Також йшла мова про створення Громадської ради з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України, яка була створена Наказом МОН №941, від 20 жовтня 2008 року. І яка є: дорадчо–консультативним органом, метою якого є сприяння забезпеченню свободи совісті та подальшої гармонізації відносин між державою та релігійними організаціями в галузі науки і освіти [5]. Головою Громадської ради було обрано народного депутата України Володимира Маруценка. Без перебільшення, Громадська рада за 10 років свого існування стала центром з пошуку механізмів державного визнання результатів освітньої і наукової діяльності духовних ЗВО: державного визнання документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання, а також пошуків можливостей ліцензування, акредитації, відкриття аспірантури, докторантури, відкриття спеціалізованих вчених рад по спеціальності «богослов'я». 14 квітня 2009 року засідання Громадської ради було присвячено обговоренню проблем богословської освіти. Засідання відбулося за участі представників Міністерства освіти і науки України, Державного комітету у справах національностей та релігій, Вищої атестаційної комісії України, світських та духовних ЗВО. Порядком денний окреслив коло найважливіших питань розвитку богословської освіти, з окремим акцентом на її розвитку в духовних ЗВО. Зокрема була створена робоча група, яка мала напрацювати механізми, щодо надання освітніх прав духовним ЗВО, які мають світські ЗВО; розглядалися напрацювання робочої групи по розробці галузевого стандарту зі спеціальності «богослов'я» та пропозицій щодо внесення доповнень до Класифікатора професій ДК 003–95 та первинних посад для подальшого

працевлаштування випускників духовних ЗВО; розглянули питання про виокремлення богослов'я в окремий напрямок (спеціальність) [6]. На цьому засіданні було визначено основні проблеми духовної освіти на вирішення яких буде спрямовуватися подальша робота усіх зацікавлених сторін. Але суттєвого просування по вирішенню цих питань в 2009–2010 роках не відбулося. Хоча 29 квітня 2010 року, про це ми писали вище, було включено до переліку спеціальностей по яким може відбуватися захист кандидатських та докторських дисертацій спеціальність 09.00.14 – богослов'я. Ця подія призвела до деякого оптимізму: «Дипломи та наукові ступені зі спеціальності богослів'я (теологія) можуть бути визнані в Україні. Про це було заявлено 26 жовтня 2010 року у Міністерстві освіти і науки України під час засідання Громадської ради з питань співпраці з Церквами та релігійними організаціями на засіданні була представлена інформація від керівництва Вищої атестаційної комісії України про можливість нострифікації (тобто визнання) в Україні дипломів та наукових ступенів богословів (теологів), отриманих у закордонних вищих навчальних закладах. Маються на увазі лише ті з них, які визнані самою державою, де проходило навчання чи захист наукового дослідження. На думку заступника голови Громадської ради Юрія Решетнікова, визнання закордонних дипломів та наукових ступенів богословів (теологів) ймовірно є єдиним шляхом для формування в Україні належного кадрового та наукового складу, необхідного для підготовки фахівців та захисту наукових ступенів з цієї спеціальності безпосередньо в Україні» [7]. Нострифікація дипломів про вищу освіту та нострифікація наукового ступеня відбувалося відповідно до різних процедур. Документи про освіту визнавалися через процедуру визначену в Наказі МОН N 563, від 20.08.2003 року «Про затвердження Положення про визнання іноземних документів про освіту» [8]. Визнання відбувалося через формування порівняльної таблиці, в якій зіставлялися дисципліни з додатку до диплому, який визнається з навчальним планом навчального закладу в якому здійснюється підготовка з акредитованою державою програмою. Тобто, справа надсилалася в один з українських ЗВО, де було акредитоване богослов'я, але часто перелік дисциплін на стільки різнився, що часто це унеможливило визнання, або процедура визнання була дуже тривала. Тому до зміни порядку визнання були лише поодинокими випадками визнання. Нострифікація (переатестація) наукового ступеня визначалася «Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 року №423 [9]. Порядком передбачалося, що нострифікація (переатестація) здійснюється на спеціалізованих вчених радах, а оскільки спецрад по спеціальності 09.00.14 – богослов'я не існувало, оскільки створенню спеціалізованої вченої ради має передувати відкриття аспірантури та докторантури, і наявність осіб, які її успішно завершили підготувавши дисертаційне дослідження. Тому в реалії особи, які мали науковий ступінь закордонного ЗВО по спеціальності богослов'я переатестовувалися по іншим спеціальностям. В 2013 році, першими по спеціальності 09.00.14 – богослов'я відкрили аспірантуру та докторантуру в Національному

педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, а спеціалізована вчена рада була відкрита в жовтні 2017 року: у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова спеціалізована вчена рада Д 26.053.21 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) філософських наук за спеціальностями 09.00.11 «Релігієзнавство» та 09.00.14 «Богослов'я» строком на три роки. (Додаток 1 до наказу Міністерства освіти і науки України від 24.10.2017 №1413), на якій в березні 2018 році був захищений аспірант першого набору. Перший за період незалежності України, захист дисертації по спеціальності 09.00.14 – богослов'я відбувся за дозволом МОН України, як разовий захист 28 квітня 2017 року [10], тобто через 7 років від того коли ця можливість з'явилася. Тобто перспективи формування кадрового резерву визнаних державою через процедуру нострифікації осіб з науковими ступенями по спеціальності богослов'я виявилось на практиці нездійсненою.

Наступним поштовхом стала зустріч Президента України з главами церков та релігійних організацій, за результатами якої було дане доручення Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України розробити механізми на вирішення питань державного визнання результатів освітньої та наукової діяльності духовних ЗВО. На виконання цього доручення, «У приміщенні Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України 29 червня 2011 року відбулась робоча зустріч заступника міністра освіти і науки, молоді та спорту України з представниками Церков і релігійних організацій в Україні (представниками Громадської ради з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України (уточнення моє)). Від МОНМС України участь у зустрічі взяли заступник міністра Борис Михайлович Жебрівський та директор Департаменту вищої атестаційної комісії Віктор Дмитрович Бондаренко. Під час зустрічі обговорено питання визнання державою дипломів про вищу духовну освіту і наукові ступені, вчені звання, присвоєних духовними навчальними закладами» [11]. За результатами цієї зустрічі було депутатське звернення народного депутата України, голови Громадської ради з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України В. С. Марушенка до Міністра освіти молоді та спорту України, в якому він окреслив загальний підхід, що на його думку не передбачає автоматичне визнання дипломів про вищу освіту та наукові ступені. Для розробки механізмів такого визнання він пропонував звертаючись до міністра: «...розглянути можливість створення Вашим наказом робочої групи у складі фахівців Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та представників Громадської ради з питань співпраці з церквами і релігійними організаціями при Міністерстві з метою практичного опрацювання можливого механізму державного визнання дипломів і наукових ступенів випускників вищих духовних навчальних закладів». За результатами цього звернення Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Деякі питання визнання дипломів і наукових ступенів випускників вищих духовних навчальних закладів» від 26.10.2011 р. №1210 було створена робоча

група [12], яка запропонувала свої механізми: 1. Визнати закордонні дипломи про вищу освіту та наукові ступені через процедуру нострифікації; 2. при наявності у особи диплому про вищу освіту державного зразка його документи про науковий ступінь виданих українськими духовними ЗВО визнати через експертну комісію, яку пропонувалося створити в МОН; 3. Надати можливість навчання за екстернатною та заочною формами навчання для викладачів духовних ЗВО за скороченою програмою з можливістю перезарахування дисциплін, які були опановані під час навчання в духовних ЗВО; 4. розроблення механізмів по визнанню документів про вищу освіту духовних ЗВО пропонувалося відтермінувати до розробки і затвердження галузевого стандарту зі спеціальності «богослов'я». Запропоновані механізми не вирішували питання визнання наукових ступенів виданих закордонними, не акредитованими державою, духовними ЗВО, також не вирішувалося питання з визнанням вчених звань, а їх наявність необхідною для проходження процедур ліцензування та акредитації. Значна кількість осіб, які мали наукові ступені мали лише дипломи про вищу освіту духовних ЗВО, тому не могли визнати свої наукові ступені через експертну комісію без визнання, без отримання диплому державного зразку, або визнання його диплому духовного ЗВО, а ці розробки механізмів ставились в залежність від розробки та затвердження галузевого стандарту з «богослов'я», що саме по собі було не простою справою, і яка вимагала підготовки значної кількості документів. Крім того, зважаючи на те, що на той час почала діяти постанова, яка в переліку напрямків та спеціальностей визначала «богослов'я (теологія з зазначенням конфесії), а це означало, що мали бути розроблені галузеві стандарти для кожної конфесії. Складності останнього полягали в тому, що не так просто здійснити розподіл церков і релігійних організацій по конфесіям. Наприклад, в межах однієї конфесії «православ'я», ми об'єднуємо кілька юрисдикцій і виникає питання розробляти окремий галузевий стандарт чи окремі; Українська греко-католицька церква належить до конфесії «католицизм», але поряд з нею діє Римсько-католицька церква, але розробляючи галузевий стандарт для УГКЦ він мав би бути ближчим до стандарту для православ'я, а РКЦУ мало б готувати свій стандарт. В середовищі протестантських церков також досить великий діапазон, від лютеран та кальвіністів, і аж до харизматів, крім того баптистські та п'ятидесятницькі церкви називають себе євангельськими, але існують зареєстровані церкви, які себе позиціонують як євангельські християни не зараховуючи себе до баптистів чи п'ятидесятників, тобто виходить, що євангельське християнство, це в першому випадку християнський напрямок, а в другому випадку конфесія. Крім того, коли були б затверджені ці стандарти, світські ЗВО, які мають, або планують розпочати підготовку по спеціальності «богослов'я» мали б обрати за яким конфесійним галузевим стандартом працювати. Це б фактично знищило б традицію, яка почала формуватися в українських світських ЗВО по підготовці по спеціальності «богослов'я», на не конфесійній основі. Отже, приймаючи цей механізм робоча група не врахувала специфіку розвитку богословської освіти в Україні, яка

розвивалася окремо в світських та духовних ЗВО, а також конфесійну різноманітність підготовки в духовних ЗВО, що фактично заблокувало втілення цього механізму для початку визнання дипломів про вищу освіту випускників, і внаслідок цього відтермінувало проходження ліцензування та акредитації, відкриття аспірантури, докторантури та спеціалізованих вчених раз по спеціальності «богослов'я» духовними ЗВО. Тому в релігійних колах лунала думка, що дія цієї комісії не вирішила поставлені питання, а навпаки створила такі механізми, які є складно втілювані. Не дивлячись на це, була створена робоча група з представників Української православної церкви та Української православної церкви Київського патріархату, які почали працювати над розробкою галузевого стандарту зі спеціальності «богослов'я (православ'я)» Пропозиція робочої групи надати право особам, які мають диплом про вищу освіту духовного ЗВО пройти навчання через екстернатну форму навчання зі скороченим терміном навчання, якщо б це навіть стало можливим: 2 роки для бакалавра та 1 рік для отримання магістра. Також розглядалася можливість надати право цим особам вступати на навчання за формою перепідготовки з отриманням диплома спеціаліста, але виникало питання, що диплом перепідготовки діє лише з дипломом про попередню освіту, і ця освіта також повинна бути підтверджена дипломом державного зразка. Отже, особи могли б отримати повну вищу освіту за три роки, або 2 роки через перепідготовку, але виникала наступна проблема, як визнати наукові ступені та вчені звання, які вже мали особи до початку навчання, вийде, що повна вища освіта отримана після того, як особа отримала свій науковий ступінь та/або вчене звання, що також могло б ускладнити, або унеможливити визнання наукового ступеня та вченого звання, бо їх отримання має передувати отримання повної вищої освіти. Тому складалося так, що після отримання магістра особа повинна була захистити дисертацію згідно державних вимог. Але навіть якщо особа отримала вищу освіту та науковий ступінь, залишалося невирішеним питанням отримання нею вченого звання, оскільки на присвоєння вченого звання міг подати документи до МОН лише представник ЗВО, який мав III та IV рівень акредитації, і мінімум 5 років науково-педагогічного стажу в закладах III чи IV рівнів акредитації, і за умови, коли особа на посаді доцента пропрацювала не менше року в ЗВО, який подає його документи до МОН, на присвоєння вченого звання доцента, для отримання вченого звання професора особа мала мати, крім інших вимог, 10 років науково-педагогічного стажу. Тобто навіть пройшовши шлях отримання державних документів про вищу освіту та науковий ступінь, отримання вченого звання ставало досить проблематичним, а відсутність у викладачів духовних ЗВО атестатів доцента чи професора державного зразка унеможливило проходження ліцензування та акредитації, яка б дала можливість випускникам духовних ЗВО отримувати дипломи державного зразка.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проблемність визнання дипломів та діяльності духовних ЗВО створювала прецеденти для пошуку нових варіантів вирішення та пошуку нових можливостей законодавчого

закріплення діяльності цих структур. Стало зрозуміло, що в на рівні Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, та в рамках існуючого законодавства, неможливо створити ефективні механізми визнання освітньої та наукової діяльності духовних ЗВО. Розуміючи це Громадська рада з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України ініціювала створення, альтернативної міністерській, робочої групи з розробки правового механізму державного визнання дипломів вищих духовних навчальних закладів України. Вже 19 вересня 2012 року було заслухано питання щодо результатів роботи робочої групи з розробки механізму державного визнання дипломів вищих духовних навчальних закладів, 23 вересня 2012 року робоча група зустрілася для остаточного узагальнення усіх пропозицій які надійшли від заінтересованих сторін [13]. Робоча група запропонувала проект постанови Кабінету Міністрів України, яким пропонувалося затвердити Положення «Про визнання (нострифікацію) документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання вищих навчальних закладів і наукових установ релігійних організацій», в якому пропонувалося створення спеціальних комісій з визнання, в складі яких також мали бути представники духовних ЗВО. Але ця постанова так і не була прийнята. Започатковані у 2010 році процеси щодо розширення визнання спеціальності «Богослов'я» в наукових та навчальних колах відображені в даній статті, але і на сьогоднішній день процеси в богословській освіті відрізняються своїх швидким розвитком та динамічністю. Тому важливим є продовження дослідження процесів у богословській освіті та її нормативно-правового забезпечення в наступні періоди, які знайдуть своє відображення у наступних статтях.

Список використаних джерел

1. Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. №787. Дата оновлення: 01.09.2015. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-%D0%BF> (дата звернення 3.03.2016).
2. Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13.12.2006 р. N 1719 та від 27.08.2010 р. N 787: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 р. N 267. Дата оновлення 01.09.2015. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/267-2011-%D0%BF> (дата звернення 5.08.2016).
3. «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні» (Короткий виклад): Інформаційний звіт Державного комітету України у справах національностей та релігій. – URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=172%3A1&catid=51%3Astats&Itemid=79&lang=uk (дата звернення 7.09.2016).
4. Відбулася зустріч міністра освіти України з керівниками християнських церков: Новини. – URL: http://www.osvita.org.ua/news/37958.html?from=news_rss (дата звернення 7.10.2016).
5. Громадська рада з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями: Звіти. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/gromadska-rada-z-pitan-spiivpraci-z-cerkvami-ta-religijnimi-organizacijami> (дата звернення 13.02.2017).
6. Відбулося засідання Громадської ради при Міністерстві освіти і науки України: Новини. – URL: <https://www.religion.in.ua/news/178-vidbulosya-zasidannya-gromadskoyi-radi-pri.html> (дата звернення 2.03.2015).
7. Дипломи та наукові ступені зі спеціальності богослів'я (теологія) можуть бути визнані в Україні: Новини. – URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/6584-diplomi-ta-naukovi-stupeni-zi-specialnosti-bogoslivya-teologiya-mozhut-butiviznani-v-ukrayini.html (дата звернення 7.03.2011).
8. Про затвердження Положення про визнання іноземних документів про освіту: Наказ Міністерства освіти і науки України від 20.08.2003 р. N 563. Дата оновлення: 16.05.2011. – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0878-03> (дата звернення 12.12.2013).
9. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника: Постанова Кабінету Міністрів України від 7.03.2007 р. N 423. Дата оновлення: 30.08.2013. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/423-2007-%D0%BF> (дата звернення 17.01.2014).
10. Вперше за часів незалежності України захищено богословську докторську дисертацію, офіційно визнану державою: Новини. – URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/36326-vpershe-za-chasiv-nezalezhnosti-ukrayini-zaxishhenobogoslovsku-doktorsku-disertaciju-oficijno-viznanu-derzhavoyu.html (дата звернення 30.04.2017).
11. Представники МОН та релігійних організацій обговорили питання визнання дипломів духовних навчальних закладів (оновлено): Новини. – URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/church_state_relations/43110/ (дата звернення 10.11.2013).
12. За участю представників Церков у Міносвіти України створили робочу групу з визнання дипломів духовних шкіл: Новини. – URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/12755-za-uchastyu-predstavnikiv-cerkov-u-minosviti-ukrayini-stvorilirobocheu-grupu-z-viznannya-diplomiv-duxovnix-shkil.html (дата звернення 12.05.2012).
13. Влада і Церква доопрацьовують проект постанови Кабміну щодо визнання дипломів вищих духовних навчальних закладів: Новини. – URL: <https://www.religion.in.ua/news/vazhливо/18519-vlada-i-cerkva-doopracovuyut-proekt-postanovi-kabminu-shhodoviznannya-diplomiv-vishnix-duxovnix-navchalnix-zakladiv.html> (дата звернення 7.12.2013).

References

1. Pro zatverdzhennja pereliku special'nostej, za jakymy zdijsnjujet'sja pidgotovka fahivciv u vyshhyh navchal'nyh zakladah za osvith'o-kvalifikacijnymy rivnjamy specialista i magistra: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 27.08.2010 r. №787. Data onovlennja: 01.09.2015. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-%D0%BF> (data zvernennja 3.03.2016).
2. Pro vnesennja zmin do perelikiv, zatverdzhenyh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 13.12.2006 r. N 1719 ta vid 27.08.2010 r. N 787: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 17.03.2011 r. N 267. Data onovlennja 01.09.2015. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/267-2011-%D0%BF> (data zvernennja 5.08.2016).
3. «Pro stan i tendencii' rozvytku religijnoi' situacii' ta derzhavno-konfesijnnyh vidnosyn v Ukrai'ni» (Korotkyj vyklad): Informacijnyj zvit Derzhavnogo komitetu Ukrai'ny u spravah nacional'nostej ta religij. – URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=172%3A1&catid=51%3Astats&Itemid=79&lang=uk (data zvernennja 7.09.2016).
4. Vidbulas' zustrich ministra osvity Ukrai'ny z kerivnykamy hrystyjans'kyh cerkov: Novyny. – URL: http://www.osvita.org.ua/news/37958.html?from=news_rss (data zvernennja 7.10.2016).
5. Gromads'ka rada z pytan' spivpraci z cerkvamy ta religijnymy organizacijamy: Zvity. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/gromadska-rada-z-pitan-spiivpraci-z-cerkvami-ta-religijnimi-organizacijami> (data zvernennja 13.02.2017).
6. Vidbulosja zasidannya Gromads'koi' rady pry Ministerstvi osvity i nauky Ukrai'ny: Novyny. – URL: <https://www.religion.in.ua/news/178-vidbulosya-zasidannya-gromadskoyi-radi-pri.html> (data zvernennja 2.03.2015).
7. Dyplomy ta naukovy stupeni zi special'nosti bogosliv'ja (teologija) mozhut' buty vyznani v Ukrai'ni: Novyny. – URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/6584-diplomi-ta-naukovi-stupeni-zi-specialnosti-bogoslivya-teologiya-mozhut-butiviznani-v-ukrayini.html (data zvernennja 7.03.2011).
8. Pro zatverdzhennja Polozhennja pro vyznannya inozemnyh dokumentiv pro osvitu: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrai'ny vid 20.08.2003 r. N 563. Data onovlennja: 16.05.2011. – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0878-03> (data zvernennja 12.12.2013).
9. Pro zatverdzhennja Porjadku prysudzhennja naukovykh stupeniv i prysvojjennja vchenogo zvannja starshogo naukovogo spivrobitnyka:

Postanova Kabinetu Ministriv Ukraïny vid 7.03.2007 r. N 423. Data onovlennja: 30.08.2013. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/423-2007-%D0%BF> (data zvernennja 17.01.2014).

10. Vpershe za chasiv nezalezhnosti Ukraïny zahyshheno bogoslov's'ku doktors'ku dysertaciju, oficijno vyznanu derzhavoju: Novyny. – URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/36326-vpershe-za-chasiv-nezalezhnosti-ukrayini-zaxishheno-bogoslovsku-doktorsku-disertaciju-oficijno-vyznanu-derzhavoyu.html (data zvernennja 30.04.2017).

11. Predstavnyky MON ta religijnyh organizacij obgovoryly pytannja vyznannja dyplomiv duhovnyh navchal'nyh zakladiv (onovleno): Novyny. – URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/church_state_relations/43110/ (data zvernennja 10.11.2013).

12. Za uchastju predstavnykiv Cerkov u Minosvity Ukraïny stvoryly robochu grupu z vyznannja dyplomiv duhovnyh shkil: Novyny. – URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/12755-za-uchastju-predstavnykiv-cerkov-u-minosviti-ukrayini-stvorili-robochu-grupu-z-vyznannya-diplomiv-duhovnix-shkil.html (data zvernennja 12.05.2012).

13. Vlada i Cerkva dooprac'ovujut' proekt postanovy Kabminu shhodo vyznannja dyplomiv vyshhyh duhovnyh navchal'nyh zakladiv: Novyny. – URL: <https://www.religion.in.ua/news/vazhlivo/18519-vlada-i-cerkva-doopracovuyut-proekt-postanovi-kabminu-shhodo-vyznannya-diplomiv-vishhix-duhovnix-navchalnix-zakladiv.html> (data zvernennja 7.12.2013).

Khromets V. L., PhD of philosophical science, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Cultural Studies of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), v.l.khromets@gmail.com

Antinomies of the development of theological education in post-Soviet Ukraine

The purpose of the study is to analyze and detail the processes of regulating the legal and regulatory provision of theological education in Ukraine. The process of regulation and legal provision of theological education in Ukraine has been a rather difficult path. The Public Council on Cooperation with Churches and Religious Organizations under the Ministry of Education and Science of Ukraine has played and is playing an important role in resolving the issues of regulatory and legal support and legislative regulation of theological education issues. This advisory body within ten years since the day of establishment takes an active position and carries out a number of initiatives to recognize theology as a full-fledged branch in the educational and scientific environment.

The research uses methods of analysis, synthesis, comparative analysis, historical analysis, generalization and the system approach method when considering the phenomenon of theological education in Ukraine.

The main conclusions obtained reflect the obtained data by analyzing the antinomies of the development of theological education in post-Soviet Ukraine by generalizing those processes that were associated with the legal and regulatory provision of theological education and its consolidation in the educational and scientific environment of Ukraine.

Keywords: *theology, theological education in Ukraine, antinomies, regulatory support.*

* * *

УДК 347:373.5(477)

Парфьонова О. І.,
директор, ТОВ «Київ Сіті Консалтінг»
(Україна, Київ), AP9662212@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТИЧНОГО СТАНУ ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНОЇ БАЗИ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження в тому, що робота включає загальний аналіз законодавчої бази та нормативно-правового забезпечення системи загальної середньої освіти у період реформування та децентралізації.

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань реформування системи загальної середньої освіти є приведення українського законодавства у відповідність до регулятивних документів європейського освітнього простору. Дослідження фактичного стану нормативно-правових актів дає можливість обґрунтування необхідності змін та реформування національної системи нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні ставало предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, зокрема В. Бахрушина, С. Краснякова, О. Козівської, В. Лугового, Т. Лукіної, Ю. Молчанової, Л. Прокопенка, Н. Протасової, В. Шамрай, О. Шапоренко та ін. Питання правового забезпечення сфери розвитку різних ланок освіти та реформування освітньої галузі в цілому розкрито у працях Л. Паращенко та О. Поступної. Механізми державного управління перебувають у центрі уваги Ю. Древаля, В. Князева, В. Кравченка, М. Лесечко, В. Троїцинського, Ю. Сурміна, О. Федорчака, Л. Юзькова та ін., дослідження яких містять як концептуальний, так і галузевий підходи.

Постановка завдання. В статті ставиться завдання аналізу існуючої нормативно-правової бази системи загальної середньої освіти, з метою визначення проблеми, щодо реформування у напрямі децентралізації управління та перерозподілу функцій, повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами.

Ключові слова: *освіта, нова українська школа, нове законодавство, реформування, основні компетенції, децентралізація у галузі освіти.*

Актуальність теми дослідження. У вересні 2017 року Уряд України представив Національному доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна», в якій було визначено базові показники для досягнення цілей сталого розвитку (ЦСР). У цій доповіді Міністр освіти та науки України Лілія Гриневич зазначила: «Реформування загальної середньої освіти – це проектування майбутнього нашої країни, адже саме школа формує мислення абсолютної більшості наших дітей, які візьмуть на себе керівництво державою та відповідальність за її економіку» [2, с. 32]. Також, варто зазначити, що саме у вересні 2017 року був прийнятий ЗУ «Про освіту» [3] і реформування загальної середньої освіти (ЗСО) в Україні вже не є дискусійним питанням, а необхідність зумовлена не лише внутрішніми перетвореннями, а й впливом зовнішніх турбулентних освітніх тенденцій. Погіршення якості загальної середньої освіти в Україні відбувалось протягом тривалого часу і спричинено різними факторами – як зовнішніми, так і внутрішніми. До останніх варто віднести зменшення обсягів фінансування, бюрократизацію системи державного управління освітою, зниження рівня довіри до школи як інституції, застарілий зміст освіти, суттєві територіальні відмінності в якості освіти, які не відповідають викликам сьогодення та не сприяють входженню України в європейський та світовий освітні простори.

Постановка теми дослідження. Реформування школи тісно пов'язане зі зміною всього законодавства, що, відповідно, передбачає не лише приведення його у відповідність до норм міжнародного права та розподілу владних повноважень у зв'язку з децентралізацією, але й дебюрократизацію процесів в самій галузі; ліквідацію прогалін законодавства та нормативно-правових актів, особливо на перетині нормотворчої діяльності різних міністерств та відомств; своєчасне висвітлення змін та організацію електронного документообігу, оскільки саме ці фактори часто перешкоджають досягненню реалізації кінцевої мети – створенню нової української школи.

Розподіл повноважень органів управління закладами освіти регламентовано у ст.62–67 Закону України (ЗУ) «Про освіту» [3] та у ст.35–40 ЗУ «Про загальну середню освіту» [4].

Міністерство освіти і науки (МОН) України впроваджує концепцію нової української школи, яка вимагає оновлення всієї законодавчої бази та нормативно-правового забезпечення діяльності закладів освіти. ЗУ «Про освіту» дав старт реформуванню всієї галузі, враховуючи багаторічну роботу, яка висвітлена в: